

ברכת התורה

מנין המצוות

איתא בגמ' בברכות (כא, א), מנין לברכת התורה לפניה מן התורה, שנאמר כי שם השם אקרא הבו גודל לאלהינו.

ובפשטות משמע דברכה"ת דאורייתא, אך הרמב"ם לא מנאה למצוה דאורייתא. והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מצוות ששכחן הרב עשין מצוה טו) מנה מצוה זו במצוות ששכחן הרב, שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו, והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה, כן נצטוינו בזו, והביא כן גם מהירושלמי (ברכות ז, א). וכן דעת הרשב"א בברכות (מח, ב) וספר החינוך (מצוה תל) שהיא מדאורייתא.

נכלל במצוות תלמוד תורה

וכתב הרמב"ן דאין לומר שאינו נמנה כמצוה בפני עצמה משום שנכלל במצוות תלמוד תורה, שהרי הרמב"ם מנה מצוות מקרא בכורים (עשה קלב) שאינו נמנה ביחד עם מצוות הבאת ביכורים (עשה קכה), וסיפור יציאת מצרים (עשה קנז) שאינו נמנה עם אכילת הפסח (עשה נו).

והיה אפשר לומר דהרמב"ם סובר, שאין שייכות בין מצוות יצי"מ למצוות קרבן פסח, אלא דשניהם משום יציאת מצרים, וכן קריאת ביכורים אינה נכללת במצוות הבאת ביכורים, ואע"פ שנקרא "מקרא ביכורים", אינו אלא קריאה שעושה בשעת הבאת ביכורים, ונותן שבח להקב"ה, אבל אינו על הבאת הביכורים עצמו. משא"כ ברכת התורה הוא ברכה על תלמוד תורה, ונכללת בה. ויש שדייקו כן מלשון הרמב"ם ספר המצוות (עשה קלב) שמקרא ביכורים הוא מצוה בפנ"ע: וז"ל שצונו לספר טובותיו אשר הטיב לנו והציל אותנו ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצרים וענותם אותנו ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה, **כשיביא הביכורים**.

אבל אם זה דעת הרמב"ם, שמצוות ברכת התורה נכלל במצוות תלמוד תורה, א"כ יקשה למה לא הזכיר ברכת התורה במצוות תלמוד תורה. ולכאורה מבואר מזה שעיקר מה שנקט הרמב"ן שברכת התורה היא מדאורייתא חולק ע"ז הרמב"ם, וצ"ע מהגמ' ברכות הנ"ל. ובברכי יוסף (מז, ח על השו"ע שם, יד) ובצל"ח (ברכות כא, א) כתבו, שמצינו בבבא בתרא (קמז, א) מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה, וכתבו התוס' (שם ד"ה מנין) שלא דווקא מן התורה קאמר, וא"כ ה"ה הכא סבר הרמב"ם דאסמכתא בעלמא היא. אלא דצ"ע מה הכריחו לרמב"ם לומר שהיא אסמכתא בעלמא.

ברכת התורה על ק"ש לבעל קרי

ובשאגת אריה (סימן כד) ובצל"ח (שם) תירצו, שמקורו של הרמב"ם ממה שהוקשה לו מהא דתנן (ברכות כ, ב) בעל קרי מהרהר בלבו, ר"ל שמהרהר ק"ש בלבו, ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו. והטעם שעל המזון מהרהר הברכה משום דמן התורה הוא, כדמפרש התם בגמ', ולכאור' קשה שהרי אם קורא קריאת שמע נתחייב בברכת התורה, ומדוע לא נזכר שמהרהר אף ברכת התורה כיון שהיא מן התורה, אלא ע"כ שאין חיוב ברכת התורה מן התורה. [ובשאגת אריה ובצל"ח תלו זה במחלוקת אם הרהור כדיבור דמי או לא,

ועיין בשאגת אריה שמפלפל שם בכל הסוגיא של הרהור כדיבור, ואכמ"ל]. ובקושיה זו כבר קדמם המאירי שם, וצ"ע בתירוץ.

ויעוין בספר קה"י (ברכות סי' יד) ובספר קובץ תשובות להגרי"ש (סי' ט) שלהגר"א אין מיושב, שהרי סובר שגם אם הרהור לאו כדיבור מ"מ הרהור בתורה בעי ברכה, וא"כ שוב הדק"ל שמחויב להרהר בברכה"ת. ותירץ דהגר"א לשיטתו שמשמע שסובר (בסי' מו) שתחנונים מותר לאומרם בלי ברכה"ת, וא"כ ה"ה ק"ש, ובסמוך הארכנו האם ברכה"ת על ק"ש תלוי בהמחלוקת לגבי תחנונים.

חיוב ברכת התורה קודם קריאת שמע

וכתב השאגת אריה שאין לדחות שקריאת שמע דומה למה שכתבו קצת מן האחרונים שאין צריך לברך ברכת התורה במשכים לומר סליחות ותחנונים, שכיון שאינו מכוין אלא לתחנונים בעלמא, אין צריך לברך ברכת התורה לפניהם, דהרבה פוסקים חולקין על זה וס"ל דצריך לברך. ועוד כתב דנראה פשוט דלא דמי ק"ש לתחנונים, שאע"פ שלתחנונים א"צ לברך, לק"ש וודאי צריך לברך ברכת התורה קודם לה אם קורא אותה בלא ברכותיה, שהרי לא נפטר מברכת התורה באהבה רבה.

אלא שמה שנקט שקר"ש שאני מתחנונים ובזה לכו"ע חייב לברך ברכת התורה לפני שקורא ק"ש צ"ע, דלכאורה מבואר בפוסקים לא כך, דיעוין בשו"ע (או"ח מז, ז-ח) שברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה, אם למד מיד בלי הפסק. ויש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה מיד בלי הפסק, ולכן יש ליזהר לברך ברכת התורה קודם אהבת עולם. ועי' במשנ"ב (ס"ק יז) שמסביר הספק די"ל דק"ש הוי רק כדברי תפלה כיון שאינו אומר זה לשם לימוד, ועיין בביאור הגר"א שהוכיח בפשיטות דאין ק"ש מועיל לזה. ובספר א"ר הביא כן מהרבה פוסקים ופסק כן להלכה. ועי"ש שמחדש לפי"ז שאם קרא ק"ש לאחר זמן ק"ש דהוי כקורא בתורה, אפשר דלכו"ע אין צריך לחזור ולברך אפילו אם לא למד אח"כ מיד.

למה ק"ש לא נחשב כלימוד "על אתר"

וחתני היקר הרב נחום לוי שליט"א רצה ליישב דברי השאג"א כדלהלן. דיש כאן ב' נידונים חלוקים, א' האם ק"ש דמי לתחנונים שאינו צריך ברכת התורה לדעת כמה פוסקים. ב' האם מהני מה שקרא ק"ש כדי שיפטר מלברך ברכת התורה מצד הדין שצריך שילמד על אתר כמבואר בירושלמי שהביאו התוס' (יא, ב). וי"ל שלא נגעו זה בזה כלל, וראיה לזה, שהרי כאן לא הזכירו הב"י בספיקו שאר הפוסקים שדנו לגבי השאלה האם צריך לברך על תחנונים.

וכן יש לדייק בלשון הב"י (סי' מז), וז"ל "דק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה, דדברי תחנונים ותפלה לחוד ודברי תלמוד תורה לחוד, וק"ש כדברי תפלות הוא. והיינו דרק ל"ענין זה" דבעינן על אתר הוא דמסתפק. ויש להסביר על פי דברי הרא"ש (ברכות א, יג), שהוא מקור הנידון שם בב"י, וז"ל "בירושלמי מסיק עלה א"ר אבא והוא ששנה על אתר, ונראה דהיינו דוקא בברכה של אהבה רבה דלא מיתחזי לשם ברכת התורה אלא בשונה על אתר. ואם שנה לאלתר אז נראית ברכה לשם עסק התורה כמו לשם ק"ש. והיינו דבעינן שיהיה ניכר שלא רק על הק"ש הוא מברך אלא על כל לימוד. [ודוק ותשכח שלפי כל הפירושים בהיא דירושלמי לא מוכח מידי שקר"ש לא בעי ברכה"ת, ולפי' הרשב"א והראב"ד ולא' הפי' ברא"ש שם מוכח אף להיפך דקר"ש בעי ברכה"ת, וא"א להאריך].

וא"כ השאג"א נקט פשוט דבעינן ברכה לקר"ש משום דהוי דברי תורה, אע"פ דיש להסתפק אם מקרי לימוד על אתר לענין שברכת אהבה רבה יפטרנו מברכה"ת. וגם הגר"א והא"ר שהביא המשנ"ב דפשיטא להו דקר"ש הוי כלימוד, הכוונה לענין זה כמו שמדגיש באליה רבה ובב"י. ובאמת בלשון הגאון לא נזכר כלל שקר"ש הוי כלימוד, ורק כותב דלא מהני לענין על אתר.

וראיה לכל הנ"ל יש להביא מביאור הלכה (סי' נב), שהביא דברי הפמ"ג שאם לא בירך ברכת התורה ורוצה לברך אחרי התפילה, יכול לכוון שלא לצאת באהבה רבה ידי ברכת התורה, והקשה עליו הביאור הלכה שמ"מ יצא שקורא קריאת שמע בלא ברכה, וקר"ש נמי תורה היא. והניח בצע"ג. הרי לן להדיא שק"ש נחשב לדברי תורה וצריך לברך עליו ברכה"ת אלא שנפטר באהבה רבה. ולכן הקשה שם על הפרמ"ג שאיך יוכל לחלוק הכונה לשניהם, דהיינו לענין ק"ש יכוין שהברכה זו תהיה לשם ברכה עליה, ולענין שאר דברי תורה יכוין שהברכה זו קוראה ע"מ שלא לצאת בה ברכת התורה.

אבל בספר קה"י (ברכות סימן יד) תלה שני הנידונים זה בזה, שאם מותר לומר תחנונים בלי ברכה"ת אז גם קר"ש א"צ ברכה"ת. וכתב דמי שסובר דבקר"ש לאלתר סגי, יצטרך לסבור שאסור לומר תחנונים קודם ברכה"ת.

אך בטור מבואר דלא כדבריו שפסק (בסימן מו) דאין לומר תחנונים לפני ברכה"ת, ומ"מ סובר (בסימן מז) דקר"ש לא מועיל להחשב "על אתר", ומוכח כנ"ל דאין שני הנידונים תלויים זה בזה, ואפילו אם קר"ש ודאי חשיב תורה, עדיין יש מקום לספיקת הב"י אם מהני קר"ש בשביל "על אתר" דברכת אהבה רבה.

אך בדעת הפמ"ג באמת היה נראה ליישב קושיית הביה"ל, דסבר דלא כהנ"ל, וסבר שספק זה אם קר"ש אחר אהבה רבה פוטר ברכת התורה הוא כן תלוי בההיא דתחנונים, וכן משמע להדיא מדבריו שם, ולא סבר כהביה"ל דבקר"ש פשיטא דהוי כתורה.

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן מז

וה"ה בישן ביום וניער כל הלילה שלאחריו דמברך בבקר בממנ"פ. לר"ת צריך לברך דלא נפטר רק מעל"ע ולהרא"ש גם שינת היום הוי היסח הדעת. ואפשר לומר דכה"ג א"צ לברך דנפטר בברכת אהבת עולם שקודם ק"ש דערבית. דיש בו מעין ברכת התורה. ודמי לאהבה רבה שחרית. ומ"מ נ"ל לעיקר דצריך לברך. כיון דלר"ת בוודאי צריך לברך. וגם לדעת הראב"ד ודעימי' צריך לברך דסוברים דאהבה רבה אינו פוטר רק מה שלומד על אתר. והסכים לזה הפר"ח. וגם לאינך פוסקים בפשטא דמלתא ק"ש לא מקרי למוד כדנראה מלשון המחבר ויש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש וכו' ולכן יש ליזהר לברך בה"ת מקודם. ולא כ' רבותא יותר אם לא בירך מקודם דלא יברך אח"כ ברכת התורה. משמע דס"ל לעיקר דק"ש לא מקרי למוד כפשטא דירושלמי. אלא מדרך זהירות יברך תחלה. וכ"נ מלשון הרמ"א בהג"ה ססי' נ"ב ומ"מ יאמר כל הברכות כמו שנתבאר סי' מ"ו ומ"ז עכ"ל. ממה דרמז על מ"ז מבואר דעתו דיברך בה"ת אחר התפלה דס"ל לעיקר דק"ש לא הוי למוד. א"כ בלא למד מיד אחר תפלת ערבית לא נפטר בברכת אהבת עולם.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן נב

וברכת התורה מבואר בסימן מ"ז סעיף ח' שיש ליזהר, עיין ב"י כאן [סוף הסימן], ואם
כן לא יאמר ברכת התורה אחר התפלה, כי שמא קרא על אתר וקריאת שמע סגי, וכדומה.